

מיהי האם ב'פונדקאות'?

שאלת ההורות כפי שראינו בשבוע שעבר היא רבת השלכות בתחום ההלכה [איסורי עריות של קרובים, ירושה, כבוד אב ואם ועוד]. בסוגית הפונדקאות יש מקום למחשבה שתיוצר הפרדה בין רכיבים שונים של האמהות. בשונה מן התפקיד הזכרי בהולדה שמסתיים בהענקת החומר הגנטי, התפקיד הנקבי הוא משולש – הענקת החומר הגנטי [ביצית], נשיאה ברחם [הריון] ולידה. גם בסוגיה זו לא נוכל להתעכב על כל רכיביה, מקורותיה וראיותיה, ונשתדל להתמקד בשאלה ההלכתית הדחופה בקביעת היחוס [בעיקר כאשר תרומת הביצית היתה ממי שאינה יהודיה], אך נציץ להעמקה מידי פעם גם בסוגיות אחרות.

נפתח בשאלה מחדדת. קראו את המקור הבא. ונסו לבחון האם יש ממנו ראייה לשאלתנו ביחס ליחוס הולד.

נידה לא א

תנו רבנן שלשה שותפין יש באדם: הקדוש ברוך הוא, ואביו ואמו. אביו מזריע הלבן, שממנו עצמות וגידים וצפרנים ומוח שבראשו ולבן שבעין. אמו מזרעת אודם, שממנו עור ובשר ושערות ושחור שבעין. והקדוש ברוך הוא נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים וראיית העין ושמיעת האוזן ודבור פה והלוד רגלים ובינה והשכל. וכיון שהגיע זמנו להפטר מן העולם הקדוש ברוך הוא נוטל חלקו, וחלק אביו ואמו מניח לפניהם....

האין מכאן ראייה לזהות האם? שאלה זו נשאל הרב זלמן נחמיה גולדברג שהיה כך דומני הראשון שדן בשאלת הפונדקאות במאמר שלו משנת ה'תשמ"ד. וכך הוא השיב לראיה הנ"ל:

הרב **זלמן נחמיה גולדברג** (נולד 1932) היה חבר בית הדין הרבני הגדול, וכיום אב בית דין בביה"ד לעניני ממונות הישר והטוב, עורכה הראשי של האנציקלופדיה תלמודית וראש בית המדרש במכון לב. מפורסם כפוסק וכמוסר שיעורים לתלמידי חכמים ברחבי ישראל, שיעוריו מורכבים וחריפים. מכונה הגר"ן.

תחומין חלק ה עמ' 270:

ואחזור לעיין בדברי כת"ר (כבוד תורתו), ומתוך כך נתעוררתי לכמה דברים שלא עמדנו במאמרנו. וראשונה מה שכתב שהסברה אומרת "כי ההורה ממנה נלקחה הביצית ראויה יותר להחשב האם. הילד נוצר מתרכובת זרע האב וביצית האם והם המשפיעים על תכונותיו, ראה נדה לא, א אמו מזרעת אודם וכו' משמע בשעת הזריעה, ההריון. התפתחות הולד בבטן האם אינה אלא מקום גידולו וכו'" עכ"ל.

תשובתי לדבריו כך היא. זה ודאי שדברים שכתב אמתיים הם ואין חולק, אכן מה שפשוט לו שהגדרת אם תלויה במה שתכונותיו מושפעים ממנה, לדבר זה אין הכרח מסברה, שהרי השאלה שאנו דנים עליה, מי נחשבת כאם, מתחלקת לפרטים שונים כמו איסורי עריות, כבוד אם, ירושה וכדומה, ויש מקום לומר שכל פרט הוא שאלה בפני עצמה, וצריך לדון על ירושה בפני עצמה, ועל כיבוד אם בפני עצמו וכן הלאה. לכן אילו היינו מניחים שאדם יורש אמו בגלל שתכונותיו מושפעות משל אמו, אז סברת כת"ר מוכרחת, וכן אילו היינו מניחים שמה שאסרה תורה לישא קרובים הוא מחמת שהקפידה שלא ישא אשה שדומה לתכונותיו אז היתה סברתו מוכרחת, שבודאי יש להתחשב באם שממנה באה הביצית, שגורמת תכונותיו של הולד, אבל נראה שאינו כן, והדבר מפורש בדברי הרב המגיד פ"א מאישות ה"ד וז"ל: "ואל תתמה היאך תהיה הישראלית ביאתה בזנות בלאו והגויה מדברי סופרים, לפי שאיסור עריות הוא בגזירה ודבר שאין לו טעם בכל פרטיו, והנה תראה שאם חמותו היא בסקילה ואם אמו מדברי סופרים בלבד, ונדות הוא בישראלית מן התורה בכרת ובגויה אין נדות כלל אלא מדברי סופרים וכו'", עכ"ל. ואם כי המגיד הביא דוגמא מאם

חמותו שאינה קרובה בתכונותיה, אכן יש להוסיף עוד דוגמאות, באחות אביו או אחות אמו שהם בכרת ואילו בת אחיו או בת אחותו מותר לכתחילה ואפילו מצווה יש, [רק בצואת ר"י החסיד הזהיר שלא לישא בת אחיו ואחותו]. וכן אם אמו אסור מדברי סופרים ואלו בת הבן או בת הבת חייב כרת, ומכל זה נראה שאין איסורי עריות תלויים בקירבה של האיש והאשה שקרובים בתכונותיהם, ואם כן אין גם לתלות שאלת קרוביו מאמו באם משפיעה תכונותיה על הולד. לכן סברת כת"ר נכונה לגבי מה ששינינו במשנה ט' פ"ב מעדיות "הוא היה אומר האב זוכה לבן בנוי ובכח ובעושר ובחכמה ובשנים ובמספר הדורות לפניו..." לפירוש הרמב"ם שם, והוא פירוש הראשון של הרע"ב (רבי עובדיה ברטנורא), שכתב "לפי שקרוב טבע הבן להיות לטבע האב" ע"כ. ומסברה נראה שגם האם זוכה לבנה לדברים אלו שהרי טבע הבן קרוב לטבע האם, כמו שהביא מגמ' נדה, ובדבריו אלו צודק כת"ר שבעלת הביצית היא האם שזוכה לבנה (חוץ מענין העושר שאינו בא מחמת טבע האם אלא בא בכח ירושה וירושה הלכה היא ועל זה אנו דנים וכמו שנבאר להלן).

מהי המסקנה העולה ממקור זה הגורס שלא רק שהחומר הגנטי לא בהכרח יוצר זיקת אמהות אלא שגם לא התכונות המורשות...? ולצורך עיקר הדיון שלנו: מהי המסקנה ביחס לתחום שיכול להוות ראייה נכונה בסוגיה? היות והאפשרות של שתילת עוברים לא היתה קיימת עד התקופה האחרונה, דנו החכמים בסוגיה בדרך של דימוי מילתא למילתא. והיכן מצאנו אפשרות של החלפת זהות האם תוך כדי הריון? רבים מהם הלכו אל הגיור. אחד מכללי הגיור קובע: גר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

והמשמעות היא שבמידה רבה, ההתייחסות לגר היא כחסר רקע ביוגרפי קודם גיורו. הדבר נוגע גם לשאלת הזיקה המשפחתית שלו. הדיון הבא עוסק בדיני יבום – להם יש להקדים את ההקדמה הבאה:

1. על פי דין התורה אסור לאח לשאת את אשת אחיו (אפילו לאחר מותו). איסור זה קיים בין אם האחוה היא מן האב ובין אם היא מן האם.
2. יש מצוה מן התורה על אח מן האב (!) ליבם (לשאת) את אשת אחיו במידה והאח נפטר ללא צאצאים.
3. גר שנתגייר כקטן שנולד דמי – קשריו המשפחתיים הקודמים לא נחשבים. ומותר (מדיון תורה – חכמים הטילו הגבלות) לשאת אחותו (ואפילו אמו).

על רקע זאת נבחן את המקור התלמודי הבא:

יבמות צו א

שני אחים תאומים גרים... לא חולצין ולא מייבמין ואין חייבין משום אשת אח. היתה הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה לא חולצין ולא מייבמין אבל חייבין משום אשת אח. היתה הורתן ולידתן בקדושה הרי הן כישראלים לכל דבריהן.

האם כל דיני המקור ברורים, לאור ההקדמה? אם לא ניתן לעיין בפירוש רש"י: שני אחים תאומים – דהני ולאי אחים נינהו מן האב דק"ל (לקמן דף נח) טיפה אחת היא ומתחלקת לשתיים אפילו הכי לא חולצין ולא מייבמין:

ואין חייבין משום אשת אח – אפי' קידשו לאחר שנתגיירו דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי הלכך אין לו אחוה ואפילו מן האם: לא חולצין ולא מייבמין – דלד ייבום מן האב הוא והגוי אין להם אב דזרע מזרי כבהמה: אצל חייבין – כרת משום אשת אח מן האם שהרי היא כישראלית שילדה בניס:

מה ניתן לדייק לשאלת קביעת האמהות מן המקרה השני? מדוע שיהיו חייבים משום אשת אח? מה קובע אותם בתור אחים? ראו את לשונו של הרב א"י כלאב המסיק מתוך סוגיה זו כך:

תחומין ה עמ' 261

ובודאי גיורת זו שנתגיירה בהיותה מעוברת – כקטנה שנולדה דמי. וא"כ לפני שנתגיירה היא אדם אחד ולאחר שנתגיירה היא אדם אחר, ואף עוברת בטרם גיורה הוא בבטן אחת ולאחר גיורה הוא בבטן של אחרת, ובכל זאת כל דיני שאר-אם קיימים עליו מהתורה, אלמא שם אם חל על היולדת ולא על בעלת הביצית.

האם מסקנה זו הכרחית? הרב יעקב אריאל תחומין טז עמ' 173-174 דוחה ראייה זו: לעצם הלימוד ממעוברת שנתגיירה נלענ"ד שיש לחלק בין עובר טבעי לבין עובר שנולד מהשתלת ביצית. כאמור לעיל, גם למ"ד "עובר לאו ירך אמו", העובר הוא חלק מאמו, ואין להכחיש את המוחש. אלא שלדעה זו, מה שמחייב את אמו אינו מחייב אותה, כי יש לו מעמד עצמאי. לכן כשהיא מתגיירת, היא אמנם עדיין אינו מתגייר, אך מכיון שהיא בנה, הוא מצטרף בכך לכלל ישראל. אולם הדברים אמורים רק לגבי בנה הטבעי, ולא לגבי מי שהשתל ברחמה באופן מלאכותי. גם למ"ד "עובר ירך אמו" יש לומר שאם הושלת ברחמה באופן מלאכותי, דינו יהיה שונה מדינו של עובר טבעי.

וחילא דידי מההלכה שנפסקה בהלכות פריה ורביה (שו"ע אה"ע א, ז): "היו לו בנים בהיותו עכו"ם, ונתגייר הוא והם – הרי זה קיים מצוה זו." הדברים אמורים אע"פ שהבנים אינם בניו, שהרי "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי" (עי' יבמות סב, א). בעל מנחת-חינוך (מצוה א ס"ק ב) הוכיח מכאן שהמצוה היא שיהיו לו בנים, ולא שיוולד בנים. אך לכאורה קשה: שהרי אין לו בנים כלל, כי הוא נולד מחדש והם נולדו מחדש, ולכאורה אין שום זיקה ביניהם? אלא מכיון שאת המוחש אין להכחיש, שאלו ילדיו – לכן לענין פריה ורביה הם נחשבים לילדיו, כמו שלענין חובותיו הממוניים למשל לא אמרינן "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי" (עי' ב"מ עב, א). וכן יש לומר באשה מעוברת שנתגיירה, שגם היא לא ניתקה לגמרי מבנה ע"י גיורה; ואין כאן התחלה חדשה, אלא מבחינה ביולוגית היא עדיין בנה. הוא הדין למ"ד "עובר לאו ירך אמו", העובר גם הוא נכנס לכלל ישראל. אולם כל זאת רק בבן טבעי, מה שאין כן בבן מושתל, שאין הכרח לומר שהוא בנה.

ראיה נוספת מובאת מן הגמרא הזו [ופירוש רש"י שבצידה]

מגילה דף יג א

רש"י

'כי אין לה אב ואם' [אסתר ב ז] – 'ובמות' ובמות אביה ואמה חו למה לי – מאחר דכתיב כי אין לה אב ואם, אלא ללמדנו אביה ואמה' – למה לי? אמר רב אחא קאפילו יוס אחד לא היה לה אב ואם: עיברתה מת אביה ילדתה מתה אמה. נקעה שנתעברה אמה מת אביה – נמלא קלא היה לה אב משעה שנקעה להקרות אב:

וכשילדתה אמה מתה – ולא נראית לקרות אב:

איך ניתן להביא ראיה מכאן ביחס לייחוס האם? האם זו ראיה גמורה? מה המקום לחלק בין קביעת אבהות, לקביעת אמהות? על מדוכה זו ישב המהר"י אנגל באנציקלופדיה האישית שלו בית האוצר (עמ' 28). וכך כתב:

הרב יוסף אנגל [1859-1919], רב ופרשן תלמוד. מגדולי גאוני התורה בדור שלפני מלחמת העולם הראשונה. אוטוידיקט, אנציקלופדיה מהלכת וכו'.

ומוכח דאב של עובר שמיה אב משא"כ אם של עובר לא שמיה אם. והטעם צריך להיות דכיון דעובר ירך אמו לכן חשיב גופה ולא שייך שתקרא אם שלו, כיון שהוא כאחד מאבריה. וצ"ע [וצריך עיון קצת], דא"כ גבי אב נמי כיון שהעובר כאחד מאברי אשתו, איך נקרא אב שלו? ויש ליישב ואין להאריך [אתגר – נא ליישב! – ע"ק]

המשך קו המחשבה הזה והשלכתו גם לתחום שלנו באופן יצירתי ופרדוקסלי יש במאמר של הרב מ' רלב"ג, תחומין כ, עמ' 318-320. אולם כדי לא לקטוע את רצף הבירור שלחתי אותו לסוף דף הלימוד.

אולם ראו דחיית הראיה על ידי הרב ע' ביק תחומין ז עמ' 267.

מהגמרא במגילה אכן מוכח שהלידה קובעת את האמהות. אבל יש להוסיף שזהו בתנאי שהאם יולדת את הולד שלה. אם לא היא עיברתו, אין זה הולד שלה. גם לגבי הגבר יש מצב דומה. העיבור קובע את יחס האבהות – בתנאי שנעשה בזרע שלו. אם אדם יכניס זרע של אחר – בכל דרך שהיא – לרחם אשה, הוא לא יחשב לאב אע"פ שעשה את מעשה העיבור. כמו כן באשה – הפרשת ולד מרחמה קובעת את אמהותה בתנאי שהולד הוא שלה מבחינה ביולוגית. בניסוח אחר, לפני הלידה אין האם קרויה אם, אולם סיבת התיחסותה לולד היא העיבור ולא הלידה עצמה. אפשר להוסיף ששמא אין זה קרוי לידה אם אין זה הולד שלה. הגע בעצמך – אם אשה מפרישה אבן מרחמה, האם היא אמא? המחבר כנראה מניח שמספיק שהולד ניזון מרחם האם לפני הלידה. אבל י"ל שאין זה נחשב לידה אלא כאשר אשה מפרישה מרחמה את העובר שנוצר שם או שהתפתח מביצית שלה...

ראיה מעניינת מביא הרב וולדינברג. יש לציין שגישתו זו משמשת אותו בתשובה אחרת שלו (חלק טו מה) כחלק ממסע ההתנגדות המוחלט שלו לביצוע הפרייה מלאכותית [ראו שם בתחילת האות ד].

שו"ת ציץ אליעזר חלק כ תשובה מט

וא"כ דון מינה ה"נ (הכא נמי) לכגון נידוננו שמשתיילים את הביצה של האשה האחרת לאחר מיכן בגופה של האשה – אשתו של הבעל נותן הזרע והיא המולידה לאחר מיכן את הולד, שדינא הוא שהולד מתייחס אחרי אשתו של הבעל. באשר שעיקרית היא בהריון ובלידה, ואין כל מקום ליחסו אל גוף כזה – היא תורמת הביצה – שכבר נפרדו ממנו תכלית פירוד, ואשר כל ההפריה של הביצה כבר היתה בשעה שכבר נפרדה מגוף האשה התורמת, וכבר לא היתה לה כל יחס לגוף-החיות שנוטלה משם, ויעוין ברמב"ם במורה נבוכים ח"א פרק ע"ב שכותב שאי אפשר שימצא אברי אדם בפני עצמם והם אברי אדם באמת ע"ש, ובודאי איפוא שנחשב הוא אל האדם שחוברו אליו [אם חוברו] ומקבלים ממנו החיות החדש, וק"ו איפוא לאל כגון נידוננו שהגמר מלאכה של ההריון והלידה נעשית ע"י האשה מקבלת השתלת-הביצית היא בנידוננו אשתו של הבעל נותן הזרע. שבודאי מתייחס הולד אחריה.

אי אפשר לחתום פרק זה בלא ראיה מפרשת השבוע:

ברכות דף ס א

'ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה' – מאי 'ואחר'? אמר רב: לאחר שדנה לאה דין בעצמה, ואמרה: שנים עשר שבטים עתידין לצאת מיעקב. ששה יצאו ממני וארבעה מן השפחות – הרי עשרה. אם זה זכר, לא תהא אחותי, רחל, כאחת השפחות. מיד נהפכה לבת. שנאמר: ותקרא את שמה דינה.

אמנם נוסחה קצת שונה יש לספור זה בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל על הפסוק:

ומן בתר כדין ילידת ברת וקרת ית שמה דינה ארום אמרת דין הוא מן קדם יי דיהון מני פלגות שבטיא ברם מן רחל אחתי יפקון תרין שבטין היכמא דנפקו מן חדא מן אמהתא ושמייע מן קדם יי צלותא דלאה ואיתחלפו עובריא במעיהון והוה יהיב יוסף במעהא דרחל ודינא במעהא דלאה:

מה פרשנות זו עשויה ללמדנו?

ואכן יש מי שהסיק מסקנה מעשית על רקע מקור זה: זו תשובתו של הרב שאול ישראלי (חוות בנימין ס' קח). התשובה עוסקת בשאלה שהסעירה את החברה הישראלית, בסוגיית 'ביציות נחמני' – למי הבעלות על ביצית מופרית – סוגיה מרתקת בפני עצמה. אך אגב כך הוא נוגע בתחום שמעניין אותנו כרגע והוא יחוס הולד אחר אימו. שימו לב גם לסברתו באבחנה בין אם לאב ובאבחנה בין לפני 40 יום ללאחרי.

...כל זה בהחזרה הביצית המופרית למעי האשה שממנה לוקחה. אולם בגוונא שאין האשה ראוי' כלל לפיתוח עובר במעיה, והוסכם ביניהם להעביר הביצית למעי אשה אחרת שיגדל במעיה, ולכשיוולד יוחזר להם... באשר להתייחסות אחרי האשה להחשב כבנה, נראה שדוקא בכה"ג אבד יחוסה. וזה כפי שכבר הוכיחו האחרונים מתרגום יונתן ב"ע (בן עוזיאל), שכ' שבתפלת לאה נהפכו במעי רחל ולאח משל זו בזו. והרי יוסף מתייחס אחר רחל, ודינה אחר לאה, הרי שלמרות שהפריית העובר היתה משל האחרת, ההתייחסות היתה אחרי האם שבמעיה גדל והתפתח העובר, א"כ הכל הולך אחר הפונדקאית-האכסנאית.

...זהו כשנהפכו תוך מ' יום, שעדיין היל' על העוברים תורת מיא בעלמא, לענייננו אין זה משנה, שכן גם הפריית המבחנה מוכנסת למעי האשה שבקרבה עלול להתפתח כשזה במצב החומר שבתוך מ' הימים הראשונים. באופן שבזה שונה זרע האיש מהזרעת האשה, שלגבי האיש יחוסו איננו משתנה במעי איזו אשה הוא נקלט ע"מ לגדול, ואילו לגבי האשה, זרעה-ביציתה אינה קובעת התייחסות אחריה, אלא הייחוס נקבע אחרי מי שבמעיה יקלט ויגדל, וממנה נולד אח"כ בהגיע זמן הלידה.

אולם מצויות גם ראיות לאידך גיסא. אחת מהן קצרה אך המבוא לה ארוך...

1. כהן אסור בגרושה.

2. גרושה שהרתה לכהן הוולד חלל ואין בו דיני כהונה. אם נולדה בת אסורה לכהן.

לאור נתונים אלו נתחו את ההלכה הבאה:

שולחן ערוך אבן העזר סימן ז

(יח) כהן שנשא גרושה מעוברת, בין ממנו בין מאחר, וילדה כשהיא חללה, הולד כשר שהרי לא בא מטיפת עבירה:

ממתי האם נחשבת אם – לאור ההלכה הנ"ל? האם ניתן לדחות ראייה זו על בסיס הדינים המיוחדים לחלל?

מסיק הרב י' אריאל מסקנה

למעשה מסתבר יותר לומר שהייחוס תלוי בביצית של האם הטבעית, ולא ברחם של האם היוולדת. ולכן יש להעדיף ביצית נכרית, וע"כ הילד שיוולד יהיה גר. ומכיון שבלאו הכי ההפריה היא מלאכותית, יש להעדיף בן זכר על בת נקבה, כדי שלא תהיה בעיה להשיא אותה לכהונה. ואם הבעל כהן, עליו להחליף את שם משפחתו ולהודיע לבנו שאינו כהן.

גם מי שבעיון הלכתי נטה לכיוון ההפוך הלכה למעשה נזהר:

הרב זלמן נחמיה גולדברג תחומין י עמ' 280

אכן אם הביצית באה מגויה, אף שבזה אין לחשוש לשמא ישא אחותו, אבל יש לחוש שמא יפטור לאמו בלא חליצה, שהרי כבר העלינו ("תחומין" שם) שהולד צריך גרות, ואז אינו מתייחס אחר אביו. וזהו חשש קרוב שיפטור אמו מחליצה. וגם צריך גרות על דעת בי"ד. לכן במקרה כזה יש לפרסם הדבר כי בעלת הביצית אינה יהודיה. וצ"ע בזה.

עוד יש לדון אם ולד זה אסור בכהונה, שהרי העובר צריך גרות. אם הבת שתיוולד תתגייר לאחר שנולדה, פשיטא לאוסרה לכהן, ככל גירות שאסורה מן התורה לכהן. ואם תתגייר בעודה במעי אימה על דעת בי"ד, ג"כ אסורה לכהן. ואם נישאת תצא, כמו שמבואר בטוש"ע אה"ע ז, כא ובבית שמואל שם ס"ק מב, וכ"ה ברש"י קדושין עח, א ד"ה מי שנזרעו בישראל שתהא הורתה בקדושה.

עוד יש לעיין אם אפשר לגייר עובר כזה במעני ישראלית מצד דיני חציצה. אף שבמעוברת שנתגיירה אין האם מהווה חציצה, היינו כמו שמסבירה הגמ' ביבמות עח,ב "דהיינו רביתיה" כך דרך גידולו. אולם אפשר שזה דוקא כשגם האם מתגיירת, אבל מה הדין כשרק הולד מתגייר? בסברה נראה שעדיין יש לומר "היינו רביתיה". אכן למ"ד עובר ירך אמו אולי לא יתכן כלל לגייר הולד, שכן אין לו קיום נפרד מהאם, והיא הרי אינה מתגיירת. מאידך גיסא, בתחומין ה העלנו סברה כי למ"ד עובר ירך אמו אינו צריך גירות, וצ"ע.

וישנן גישות הלכתיות האוחזות בחבל משני קצותיו. גישה שזוכה לתומכים רבים יחסית ולו בשל ההחמרה מספק היא הרואה את וולד הפונדקאית כמיוחס לשתי אמהות:

נשמת אברהם אבן העזר ה ס"ק ב:

וכתב לי הגרש"ז אויערבאך שליט"א שגם לדעתו אין לעשות מעשה זה לכתחילה כי יגרום לבלבול וערבוביה ואין זו השפקת התורה. ואם כבר נעשה הדבר, לשאלה מי נקראת האם של הילד, אמר לי...שאמנם גדולי הדור דנו בשאלת פונדקאית על סמך אגדות חז"ל אך אין לדעתו ראייה ברורה כדי להכריע מי האם – האשה שממנה נלקחה הביצית או הפונדקאית... ואמנם לפי סברתם הפונדקאית היא האם אבל יש לעיין לו יצויר שמוצאים עובר רגיל מאשה ומשתילים אותו ברחם של פונדקאית שתלד אותו בתום תשעה חודשים האם גם במקרה כזה יהיה הדין כן? ואם כן ממתי? לפני 40 יום, קודם מלאת שלשה חודשים, או אפילו בתחילת חודש תשיעי? ולכן נראה לו בכל השאלות האלו הנוגעות לדין תורה צריכים להחמיר ואם הפונדקאית היא גויה הילד יצטרך להתגייר מספק...

נשוב למאמרו של הרב רלב"ג [תחומין כ]. כזכור הוא מבקש למצות את הרעיון של האבחנה בין יחוס אב [שעת עבור] ליחוס אם [שעת לידה] – על פי חידושו של הרב אנגל.

דבר זה מוכיח כיצד הספק הקובע שהולד מנכרי הבא על בת ישראל נהיה ישראל כשר רק בשעת הלידה. אך בעודו במעני אמו אין הוא מתיחס אחר אמו, כיון שהיא אינה נקראת אמו אלא לאחר לידתו. מאידך גיסא, בזמן העיבור מתיחס הולד אחר אביו, כדמוכח מרש"י במגילה שם (ד"ה בשעה שנתעברה אמה מת אביה) שכתב: "נמצא שלא היה לה אב משעה שנראה להקרות אב". משמע שהאב נקרא אביו של העובר כבר כשנוצר במעני אמו. כיון שבמעני אמו מתיחס הולד אחר אביו, ואביו הרי הוא נכרי, נחשב אף העובר לנכרי. רק לאחר לידתו, כשהוא מתחיל להתיחס אחר אמו, אז נחשב הוא לישראל....

לפי זה, המחלוקת אם עכו"ם הבא על בת ישראל הולד עכו"ם או כשר, תלויה במחלוקת אם עובר ירך אמו. למ"ד הולד ממזר – מתיחס הולד אחר אמו כבר בשעת העיבור, וס"ל עובר לאו ירך אמו. לכן הולד ממזר, כיון שהוא ישראל כבר בשעת העיבור; וכיון שנולד מאיסור שבו לא תופסים קידושין, דינו ממזר. אבל למ"ד עכו"ם הבא על בת ישראל הולד כשר – ס"ל עובר ירך אמו. א"כ מתיחס הולד אחר אמו רק בשעת הלידה; ולכן משעת העיבור עד הלידה מתיחס העובר לאביו, כמו שמוכח מדברי רש"י במגילה יג,א הנ"ל. אז לא שייך שיחול עליו דין ממזרות, דאין ממזרות בעכו"ם. ממילא לאחר הלידה, כאשר הוא מתיחס לאמו, נהפך העובר מעכו"ם לולד ישראל, וכשר הוא לבא בקהל כמו גוי שנתגיר.